

Коммерциялык банктердің қызметін ұйымдастыру

PhD, доцент Досжан Р.Д

Дәріс жоспары:

1. Банктің құрылтай құжаттары
2. Банк ашуға рұқсат
3. Банктерді ерікті түрде қайта ұйымдастыру

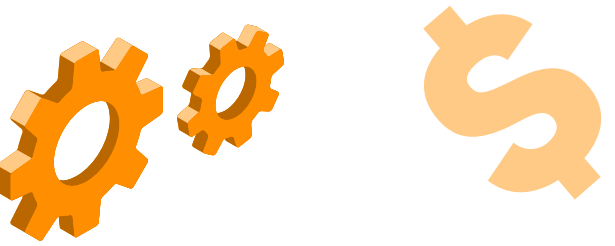
Банк қызметін заңнамалық реттеу

1995 жылғы 31 тамыздағы “Қазақстан Республикасындағы банктер және банк қызметі туралы” №2444 және “Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі туралы” Қазақстан Республикасының 1995 жылғы 30 наурыздағы N 2155 Заңы.

**Қане, іздеп көрейін.
Коммерциялық банктің
қызметін реттеу қандай
заңдарға негізделеді?**

Банктің құрылтай құжаттары. Банк құру туралы құрылтай шартында міндетті түрде болуға тиіс:

- құрылтайшылар туралы мәліметтер, олардың әрқайсысының толық атауы мен орналасқан жерін қоса алғанда, сондай-ақ олардың мемлекеттік тіркелуі туралы деректер(заңды тұлғалар үшін), аты-жөні, азаматтығы, тұрғылықты жері және жеке басын куәландыратын құжаттың деректері (жеке тұлғалар үшін);

- акциялардың саны, санаттары және орналастыру бағасы туралы мәліметтер.

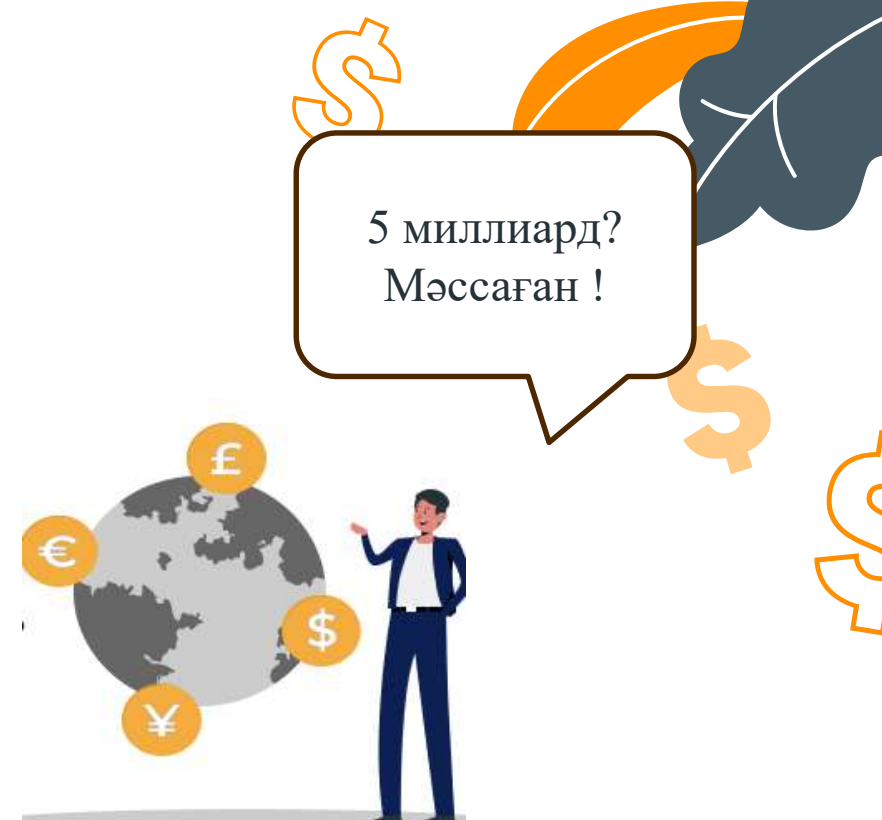
Банктің құрылтай құжаттары қандай болу керек екен?

Банктің Жарғысында міндетті түрде болуы тиіс:

- банктің толық және қысқартылған атауы;
- банк қорларын (резервтік капиталды) пайдаланудың түрлері мен тәртібі туралы мәліметтер;
- банк органдарының шешім қабылдау тәртібі.

Жаңадан құрылған банктің жарғылық капиталын оның акционерлері оны тіркеген кезге қарай 50% - ға және тіркелген күннен бастап күнтізбелік бір жыл ішінде толық төлейді.

Жаңадан құрылатын банктер үшін жарғылық капиталдың ең аз мөлшері 5.000.000.000 (бес миллиард) теңгені құрайды.

Банк қызметін
ұйымдастырудың
қандай
принциптері бар?

Нақты қолда бар ресурстар шегінде
жұмыс істеу

Экономикалық тәуелсіздік

Коммерциялық банктің өз
клиенттерімен қарым-қатынасы
шарттық негізде әдеттегі нарықтық
қатынастар ретінде құрылады

Жанама экономикалық әдістермен
мемлекеттік реттеу

**Банктер қандай
функциялар
атқарады екен?**

Ақша капиталын жинақтау және жұмылдыру

Несиедегі медиация

Шаруашылықта есеп айырысулар мен төлемдер жүргізу

Төлем құралдарын жасау

Бағалы қағаздарды шығаруды және орналастыруды ұйымдастыру

клиенттерге кеңес беру қызметі

Банк ашуға рұқсат алу үшін не істеу керек екен?

Банк ашуға рұқсат. Заңды немесе жеке тұлға Қазақстан Республикасының Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігіне банк ашуға рұқсат беру туралы өтінішпен жүгінуге құқылы. Өтініш қазақ немесе орыс тілдерінде беріледі және онда өтініш берушінің мекенжайы қамтылуға тиіс.

а) банктің құрылтай құжаттарының қолданыстағы заңнамаға сәйкес келмеуі;

б) банк атауының заң талаптарына сәйкес келмеуі;

в) банктің жарғылық капиталы мөлшерінің, құрамының және құрылымының сәйкес келмеуі;

г) банк құрылтайшыларының қаржылық жағдайының тұрақсыздығы;

д) банктің басшы лауазымдарына кандидаттардың ең төменгі талаптарға сәйкес келмеуі;

е) шетел қатысатын банктің құрылтай құжаттарының заң нормаларына сәйкес келмеуі.

Банк ашуға рұқсат беруден бас тартудың негіздері қандай?

Банктерді ерікті түрде қайта ұйымдастыру (біріктіру, біріктіру, бөлу, бөліп шығару, қайта құру) уәкілетті органның рұқсатымен акционерлердің жалпы жиналысының шешімі бойынша жүзеге асырылуы мүмкін.

- *Біріктіру дегеніміз* – екі немесе одан да көп несие ұйымдарының барлық құқықтары мен міндеттерін беру және соңғысының қызметін тоқтату арқылы жаңа несие ұйымын құру.
- *Қосылу* – бір немесе бірнеше несие ұйымдарының қызметін тоқтату, олардың барлық құқықтары мен міндеттерін басқа несие ұйымына беру.
- *Бөлу дегеніміз* – жаңадан құрылған несие ұйымдарына барлық құқықтар мен міндеттерді беру арқылы несие ұйымының қызметін тоқтату.
- *Бөлініп шығу* – қайта ұйымдастырылатын несиелік ұйымның қызметі тоқтатылмай, құқықтары мен міндеттерінің бір бөлігін оған (оларға) бере отырып, басқа немесе бірнеше несиелік ұйымдар құру.
- *Қайта құру* – ұйымдық-құқықтық несиелік ұйымның өзгеруі

Банктерді ерікті түрде қайта ұйымдастыру қалай жүзеге асады?

Банкті консервациялау уәкілетті органның шешімі бойынша банкке қатысты оның қаржылық жағдайын сауықтыру және жұмыс сапасын жақсарту мақсатында әкімшілік, заңдық, қаржылық, ұйымдық-техникалық және басқа да іс-шаралар мен рәсімдер кешенін мәжбүрлеп жүргізуді білдіреді.

Банкті консервациялау мерзімі ішінде уақытша әкімшіліктің қызметін бақылауды Қазақстан Республикасының Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігі жүзеге асырады.

**Банкті
конверсвциялау
дегеніміз не екен?**

Өз
акционерлері
нің шешімі
бойынша

Банк қызметін
тоқтату қандай
негізде жүзеге асады?

Сот шешімі
бойынша
мәжбүрлеп

Қазақстанда несиелік ұйым арнайы рұқсат-лицензия негізінде жұмыс істейді. Онда осы несиелік ұйымның жүзеге асыруға құқығы бар банк операциялары, сондай-ақ осы банк операциялары жүргізілуі мүмкін валюта көрсетіледі.

Лицензия беру үшін алым алынады (банк операциялары үшін 800 АЕК; банктер жүзеге асыратын өзге операциялар үшін 80 АЕК; брокерлік қызмет үшін 400 АЕК; Банктердің бағалы қағаздар нарығында кәсіби қызметті жүзеге асыру жөніндегі операциялары үшін, 800 АЕК, Банктер жүзеге асыратын өзге де операциялар үшін 800 АЕК).

**Банк қызметін
лицензиялау деген
не?**

2023 жылғы 10 шілдеде Қазақстан Республикасы Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігі мәліметтері бойынша қазіргі таңда Қазақстанда **тоғыз банк таратылуда**. 2006-2021 жылдар аралығында Қазақстанда 10 екінші деңгейлі банк лицензиясынан айырылды (біреуі таратылды, тоғызы тарату сатысында).

Соңғы жылдары
Қазақстанда қанша
банк қызметін
тоқтатты?

7-Дәріс-Коммерциялық банктердің қызметін ұйымдастыру

Дәріс жоспары:

1. Банктің құрылтай құжаттары
2. Банк ашуға рұқсат
3. Банктерді ерікті түрде қайта ұйымдастыру

Қазақстандағы банк қызметін құқықтық реттеу бірқатар заңнамалық және заңға тәуелді актілер негізінде жүзеге асырылады, олардың ішінде «Қазақстан Республикасындағы банктер және банк қызметі туралы» 1995 жылғы 31 тамыздағы №2444 және «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі туралы» 1995 жылғы 30 наурыздағы №2155 заңдар.

Банктің құрылтай құжаттары. Банк құру туралы құрылтай шартында міндетті түрде болуға тиіс:

- құрылтайшылар туралы мәліметтер, олардың әрқайсысының толық атауы мен орналасқан жерін қоса алғанда, сондай-ақ олардың мемлекеттік тіркелуі туралы деректер (заңды тұлғалар үшін), аты-жөні, азаматтығы, тұрғылықты жері және жеке басын куәландыратын құжаттың деректері (жеке тұлғалар үшін);

- акциялардың саны, санаттары және орналастыру бағасы туралы мәліметтер.

Банктер Акционерлік қоғамдар нысанында құрылады. Олардың атауы ретінде олар Жарғыда жазылғандарды пайдаланады. Атау «банк» сөзін немесе одан шыққан сөзді қамтуы керек. Ұлттық банктерден басқа барлық банктерге өз атауында кез келген тілде толық немесе қысқартылған түрде «ұлттық», «орталық» деген сөздерді пайдалануға тыйым салынады. Еншілес банктер өз атауында бас банктердің атауын пайдалануға міндетті.

Банктің жарғылық капиталы акцияларды сату есебінен ұлттық валютада қалыптастырылады, олар орналастыру кезінде тек қана ақшамен төленуге тиіс. Жаңадан құрылған банктің жарғылық капиталын оның акционерлері оны тіркеген кезге қарай 50% - ға және тіркелген күннен бастап күнтізбелік бір жыл ішінде толық төлейді. Жаңадан құрылатын банктер үшін жарғылық капиталдың ең аз мөлшері 5.000.000.000 (бес миллиард) теңгені құрайды.

Шаруашылық жүргізуші субъектілердің қызмет барысында басшылыққа алатын негіздерінің жиынтығы принциптер деп аталады.

Коммерциялық банк қызметінің бірінші және базалық қағидаты нақты қолда бар ресурстар шегінде жұмыс істеу болып табылады.

Бұл дегеніміз, коммерциялық банк өзінің ресурстары, несиелік салымдары және басқа да активтері арасындағы сандық сәйкестікті қамтамасыз етіп қана қоймай, сонымен бірге банк активтері сипатының өзі жұмылдырған ресурстардың ерекшелігіне сәйкестігін қамтамасыз етуі керек.

Екінші маңызды принцип – бұл банктің өз қызметінің нәтижелері үшін экономикалық жауапкершілігімен үйлесетін және болжанатын экономикалық тәуелсіздік:

- * Банктің меншікті қаражатына және тартылған ресурстарға билік ету еркіндігі;
- * клиенттер мен салымшыларды еркін таңдау;
- * банк кірістерін еркін басқару.

Қолданыстағы заңнама барлық коммерциялық банктерге өз қорлары мен кірістеріне иелік етуде экономикалық еркіндік береді. Салық төлегеннен кейін банктің иелігінде қалған пайдасы акционерлердің жалпы жиналысының шешіміне сәйкес бөлінеді. Ол банктің әртүрлі қорларына аударымдардың нормалары мен мөлшерін, сондай-ақ акциялар бойынша дивидендтердің мөлшерін белгілейді.

Коммерциялық банк өз міндеттемелері бойынша өзіне тиесілі барлық қаражатпен және өндіріп алу қолданылуы мүмкін мүлікпен жауап береді. Коммерциялық банк өз операцияларынан барлық тәуекелді өзіне алады.

Үшінші қағида – коммерциялық банктің өз клиенттерімен қарым-қатынасы шарттық негізде әдеттегі нарықтық қатынастар ретінде құрылады. Несие бере отырып, коммерциялық банк ең алдымен кірістіліктің, тәуекелдің, өтімділіктің нарықтық өлшемдерінен туындайды.

Коммерциялық банктің төртінші жұмыс принципі-мемлекет оның қызметін реттеуді бұйрықтар түрінде тікелей әкімшілік емес, жанама экономикалық әдістермен ғана жүзеге асыра алады, яғни.оның жедел қызметіне араласусыз. Мемлекет коммерциялық банктер үшін өзіндік «ойын ережелерін» белгілейді, оларды басшылыққа ала отырып, олар өздерінің несиелік, инвестициялық, депозиттік саясатын дербес әзірлейді және жүзеге асырады.

Банктердің нарықтағы мінез-құлқын түзету үшін реттеуші органдар белгіленген ережелерді өзгерте алады, бірақ банктерге ресурстарды орналастыру немесе тарту бағыттары мен шарттары туралы тікелей нұсқаулар беруге құқылы емес.

Банктердің негізгі функциялары:

- * ақша капиталын жинақтау және жұмылдыру;
- * несиедегі медиация;
- * шаруашылықта есеп айырысулар мен төлемдер жүргізу;
- * төлем құралдарын жасау;
- * бағалы қағаздарды шығаруды және орналастыруды ұйымдастыру;
- * клиенттерге кеңес беру қызметі.

Банк ашуға рұқсат. Заңды немесе жеке тұлға Қазақстан Республикасының Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігіне банк ашуға рұқсат беру туралы өтінішпен жүгінуге құқылы. Өтініш қазақ немесе орыс тілдерінде беріледі және онда өтініш берушінің мекенжайы қамтылуға тиіс.

Банктің, банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымның басшы қызметкерлері Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігінің келісімімен қызметке тағайындалады, сайланады.

Басшы лауазымдарға тағайындау үшін бейіні бойынша жоғары білімінің болуы міндетті шарт болып табылады және әдетте, олардың банк жүйесінде жұмыс стажы болуы тиіс: төраға мен бас бухгалтер – кемінде үш жыл, олардың орынбасарлары – кемінде екі жыл, банк филиалының, банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымның бірінші басшысы мен бас бухгалтері – кемінде бір жыл. Басшы қызметкерлер уәкілетті органның келісімін алғанға дейін өз міндеттерін үш айдан артық атқара алмайды.

Банкті ашуға рұқсат беру туралы өтінішті уәкілетті орган соңғы қосымша ақпарат немесе уәкілетті орган сұратқан құжат ұсынылған күннен бастап үш ай ішінде, бірақ өтініш қабылданған күннен бастап алты айдан аспайтын мерзімде қарауға тиіс.

Уәкілетті орган қабылданған шешім туралы өтініш берушіні жазбаша хабардар етеді. Хабарлама банкті ашуға рұқсат беру туралы өтініште көрсетілген мекенжайға жіберіледі.

Банк ашуға рұқсат беруден бас тарту мынадай негіздердің кез келгені бойынша жүргізіледі:

- а) банктің құрылтай құжаттарының қолданыстағы заңнамаға сәйкес келмеуі;
- б) банк атауының заң талаптарына сәйкес келмеуі;
- в) банктің жарғылық капиталы мөлшерінің, құрамының және құрылымының сәйкес келмеуі;
- г) банк құрылтайшыларының қаржылық жағдайының тұрақсыздығы;

д) банктің басшы лауазымдарына кандидаттардың ең төменгі талаптарға сәйкес келмеуі;

е) шетел қатысатын банктің құрылтай құжаттарының заң нормаларына сәйкес келмеуі.

Уәкілетті орган өтініш берушіні бас тарту негіздері туралы жазбаша хабардар етуге міндетті.

Банкті мемлекеттік тіркеуді әділет органдары ашуға ҚҚА рұқсаты және оның құрылтай құжаттарының уәкілетті органмен келісілгенін растайтын деректер негізінде жүзеге асырады.

Құрылтайшылар банкті мемлекеттік тіркеу үшін банкті ашуға рұқсат алған күннен бастап бір ай ішінде әділет органдарына жүгінуге міндетті. Банк әділет органдарында тіркелгеннен кейін күнтізбелік он төрт күн ішінде уәкілетті органға тіркеген әділет органының белгісі мен мөрі бар құрылтай шартының және жарғының нотариат куәландырған көшірмелерін және банкті мемлекеттік тіркеу туралы куәлікті ұсынуға міндетті.

Қазақстан Республикасының резидент банкінің өкілдік ашуына бас тарту мынадай негіздердің кез-келгені бойынша жүргізіледі:

1) банктің тұрақсыз қаржылық жағдайы;

2) өкілдікті ашуға өтініш берген алдындағы қатарынан алты ай ішінде банктің пруденциалдық нормативтерді және сақталуы міндетті өзге де нормалар мен лимиттерді орындамауы;

3) заңда көзделген банкке қатысты қолданылатын ықпал етудің шектеулі шараларының және санкциялардың болуы;

4) талап етілетін құжаттардың бірін ұсынбау.

Қазақстан Республикасының бейрезидент банкінің өкілдік ашуға келісімі туралы мәселені уәкілетті орган үш ай мерзімде қарауға тиіс.

Қазақстан Республикасының бейрезидент банкінің өкілдікті ашудан бас тартуы ол көзделген құжаттардың кез келгенін ұсынбаған жағдайда жүргізіледі.

Банктерді ерікті түрде қайта ұйымдастыру (біріктіру, біріктіру, бөлу, бөліп шығару, қайта құру) уәкілетті органның рұқсатымен акционерлердің жалпы жиналысының шешімі бойынша жүзеге асырылуы мүмкін.

Коммерциялық банктің қызметін тоқтату оны қайта ұйымдастыру немесе тарату жолымен жүргізіледі.

Біріктіру дегеніміз – екі немесе одан да көп несие ұйымдарының барлық құқықтары мен міндеттерін беру және соңғысының қызметін тоқтату арқылы жаңа несие ұйымын құру.

Қосылу – бір немесе бірнеше несие ұйымдарының қызметін тоқтату, олардың барлық құқықтары мен міндеттерін басқа несие ұйымына беру.

Бөлу дегеніміз – жаңадан құрылған несие ұйымдарына барлық құқықтар мен міндеттерді беру арқылы несие ұйымының қызметін тоқтату.

Бөлініп шығу – қайта ұйымдастырылатын несиелік ұйымның қызметі тоқтатылмай, құқықтары мен міндеттерінің бір бөлігін оған (оларға) бере отырып, басқа немесе бірнеше несиелік ұйымдар құру.

Қайта құру – ұйымдық-құқықтық несиелік ұйымның өзгеруі (ЖШҚ-дан ЖАҚ-қа немесе ААҚ-қа).

Банкті консервациялау уәкілетті органның шешімі бойынша банкке қатысты оның қаржылық жағдайын сауықтыру және жұмыс сапасын жақсарту мақсатында әкімшілік, заңдық, қаржылық, ұйымдық-техникалық және басқа да іс-шаралар мен рәсімдер кешенін мәжбүрлеп жүргізуді білдіреді.

Банк өз капиталының жеткіліктілік коэффициентін жүйелі түрде (қатарынан үш ай ішінде) орындамау негізінде консервациялауға ұшырауы мүмкін. Консервациялау режимін белгілеу уәкілетті органның шектеулі (бір жылға дейінгі) мерзімге банкті басқару жөніндегі уақытша әкімшілікті немесе банкті уақытша басқарушыны тағайындауын көздейді. Банкті консервациялау оның қаражаты есебінен жүргізіледі.

Консервациялауды жүргізу туралы шешімді уәкілетті орган Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында таратылатын екі мерзімді баспасөз басылымында жариялайды.

Банкті консервациялау мерзімі ішінде уақытша әкімшіліктің қызметін бақылауды Қазақстан Республикасының Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігі жүзеге асырады.

Банк таратылуы мүмкін:

а) өз акционерлерінің шешімі бойынша (уәкілетті органның рұқсаты болған жағдайда);

б) Қазақстан Республикасының заң актілерінде көзделген жағдайларда сот шешімі бойынша (мәжбүрлеп тарату);

Банктердің қызметін, оның ішінде банкроттық негіз бойынша тоқтату заң талаптарын ескере отырып, Қазақстан Республикасының заңнамалық актілеріне сәйкес жүзеге асырылады.

Ерікті түрде таратуға рұқсат алған кезде банктің филиалдары мен өкілдіктерін ескере отырып, тарату комиссиясы құрылады, оған мүлік пен істерді басқару жөніндегі өкілеттіктер ауысады. Комиссия қызметін бақылауды уәкілетті орган жүзеге асырады.

Ерікті түрде таратуға рұқсат алғаннан кейін банк бұл туралы ақпаратты орталық әділет органының ресми баспа басылымдарында жариялауға міндетті. Тарату комиссиясы тарату балансы мен банкті тарату туралы есеп бекітілгеннен кейін жеті күн мерзімде оларды Әділет министрлігіне және ҚҚА-ға ұсынуға міндетті.

Банкті тарату аяқталған кезде комиссия белгіленген тәртіппен құжаттарды мұрағатқа сақтау үшін тапсыруға және бұл туралы уәкілетті органды хабардар етуге міндетті.

Банкті мәжбүрлеп таратуды сот мыналарға байланысты жүргізеді:

а) банкроттық;

б) заңнамада көзделген негіздер бойынша банк операцияларын жүргізуге арналған лицензияларды қайтарып алумен;

в) уәкілетті мемлекеттік органдардың, заңды немесе жеке тұлғалардың заң актілерінде көзделген басқа да негіздер бойынша банк қызметін тоқтату туралы өтінішімен (талап қоюымен) жүзеге асырылады.

Қазақстанда несиелік ұйым арнайы рұқсат-лицензия негізінде жұмыс істейді. Онда осы несиелік ұйымның жүзеге асыруға құқығы бар банк операциялары, сондай-ақ осы банк операциялары жүргізілуі мүмкін валюта көрсетіледі.

Лицензия беру үшін алым алынады (банк операциялары үшін 800 АЕК; банктер жүзеге асыратын өзге операциялар үшін 80 АЕК; брокерлік қызмет үшін 400 АЕК; Банктердің бағалы қағаздар нарығында кәсіби қызметті жүзеге асыру жөніндегі операциялары үшін, 800 АЕК, Банктер жүзеге асыратын өзге де операциялар үшін 800 АЕК).

Банк операцияларын жүргізуге лицензия алу үшін жаңадан құрылған банк мемлекеттік тіркелген күннен бастап бір жыл ішінде Ұлттық банктің мынадай банктік және өзге де операцияларды жүргізуге лицензия беру мүмкіндігі туралы оң қорытындысын ұсынады:

- кассалық операциялар: қолма-қол ақшаны қабылдау және беру, оны ауыстыру, айырбастау, қайта есептеу, сұрыптау, буып-түю және сақтау;
- банкноттарды, монеталарды және құндылықтарды инкассациялау;
- сейфтік операциялар: сейф жәшіктерін, шкафтар мен үй-жайларды жалға беруді қоса алғанда, клиенттердің құжаттық нысанда шығарылған бағалы қағаздарын, құжаттары мен құндылықтарын сақтау жөніндегі қызметтер.

Қазіргі жағдай бойынша 2023 жылғы 10 шілдеде Қазақстан Республикасы Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігі мәліметтері бойынша қазіргі таңда Қазақстанда тоғыз банк таратылуда. 2006-2021 жылдар аралығында Қазақстанда 10 екінші деңгейлі банк лицензиясынан айырылды (біреуі таратылды, тоғызы тарату сатысында).